ir vaikai, datuojamos XVI a. II puse – XVII a. Nustatyta, jog sklypo R dalyje esančios kalvos aukščiausioje vietoje mirusieji nelaidoti arba kapai šioje vietoje neišlikę. Po juodžemiu fiksuotas įžemis – molis arba žvyras.

Subačiaus St. 41

In 2015, a total of 4610.5 m^2 were surveyed (service trenches 3–20, areas 4–15) and 406.2 m^2 excavated (service trenches 2–11, which were excavated down to the planned depth as well as service trench 1 and areas 3–4, which were excavated down to natural soil).

17th–second half of the 20th-century cultural layers lay in the W part of the plot, i.e. under the carpark, and under the N part of the football pitch (Figs. 1–2). 17th–18th-century layers were recorded from a depth of 1–1.2 m down to a maximum of 1.8 m. In places, the 17th-century cultural layer had been destroyed in the second half of the 20th century while putting the area in order and laying underground utility lines. The remains of 17th–early 20th-century masonry structures were discovered.

12 burials (nos. 127–138) (Figs. 3–4) were excavated in the cemetery in the E part of the plot and another three burials were discovered but not excavated (burials A–C).

Simona Širvydaitė

Lukiškių aikštės žvalgomieji tyrimai

Pirmosios žinios apie vietovę siekia 1397 ar 1398 m., kai Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas (1392–1430) Vilniaus V priemiestyje (Lukiškėse) įkurdino totorius ir leido jiems pastatyti mečetę. 1642 m. Smolensko kaštelionas Jurgis Liutauras Chreptavičius įpareigojo dominikonus Lukiškių kapinėse pastatyti bažnyčią ir su bažnytinėmis apeigomis Lukiškių kapinėse nemokamai laidoti vargšus. Tais pačiais 1642 m. iškilo medinė bažnyčia, o netrukus ir vienuolynas. Vilnių užėmus maskvėnams ir kazokams, 1655 m. bažnyčia su vienuolynu sudegė. 1690 m. pradėta plytų mūro bažnyčios statyba, kuri tęsėsi iki 1722 m. 1713–1739 m. sumūrytas vienuolynas. Manoma, kad XVIII a. pradžioje išmūryta tvora, juosianti šventorių ir beturčių kapines. Neatmetama prielaida, kad kaip ir prie daugumos bažnyčių, taip ir šalia šio kulto pastato jau nuo XVII a. galėjo veikti nedideli turgūs. 1737 m. Georgo Maksimiliano iš Fiurstenhofo kolekcijos Vilniaus miesto plane netoli bažnyčios dabartinės aikštės ŠR kampe parodytas kryžiaus formos neaiškios paskirties pastatas. Jį 1992 m. archeologinių tyrimų metu tikėjosi aptikti K. Katalynas (*LIIR*, f. 1, b. 1957), to paties tikslo siekta ir 2015 m.

T. Kosciuškos vadovaujamo sukilimo metu bažnyčioje buvo įsitvirtinę sukilėliai, todėl 1794 m. Rusijos kariuomenė bažnyčią apgriovė. Jos remontas truko iki 1797 m. 1799 m. vienuolyne įkurta Šv. Jokūbo ligoninė, 1812 m. Napoleono Didžiosios armijos žygio į Rusiją metu bažnyčia funkcionavo kaip karo ligoninė. 1836 m. suformuotas Šv. Jurgio (dabar Gedimino) prospektas (lenkmečiu – Mickevičiaus, tarybiniu laikotarpiu – pradžioje Stalino, po to Lenino prospektas). 1838 m. Vilniaus vystymo plane dabartinės aikštės vietoje pirmąkart nurodyta turgavietė. 1859 m. turgaus aikštė suprojektuota abipus dabartinio Gedimino prospekto, į Lukiškių aikštės teritoriją pateko „šieno turgus“ ir „arklių turgus“. 1862 m. toliau įrenginėtas turgus: aikštės ŠR kampe pastatytos svarstyklės, matų paviljonas, kioskai. 1863 m. Lukiškių turgavietėje (ne aikštėje) šalia Tauro kalno įvykdyta

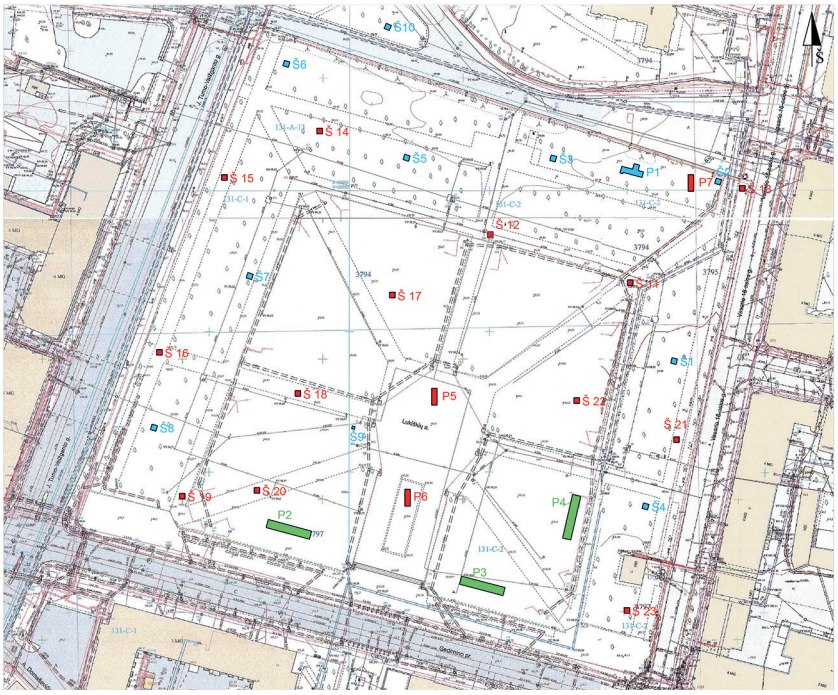

Šurfų centrų koordinatės (LKS-94)		
Šurfo Nr.	X	Y
Š11	582009,91	6062227,31
Š12	581959,92	6062244,55
Š13	582049,90	6062261,05
Š14	581898,99	6062281,51
Š15	581864,99	6062264,91
Š16	581841,79	6062202,44
Š17	581924,00	6062221,84
Š18	581891,22	6062187,74
Š19	581849,93	6062151,06
Š20	581876,63	6062153,11
Š21	582026,41	6062171,25
Š22	581990,81	6062186,21
Š23	582008,72	6062110,23

Perkasų koordinatės (LKS-94)		
P5	581938,93	6062189,58
	581940,95	6062189,60
	581941,01	6062183,45
	581938,97	6062183,50
P6	581929,41	6062153,47
	581931,40	6062153,42
	581931,32	6062147,50
	581929,41	6062147,41
P7	582030,59	6062265,97
	582032,57	6062266,01
	582032,57	6062259,98
	582030,55	6062260,01

1 pav. Situacijos planas: 1 – 2015 m. šurfai; 2 – 2015 m. perkasos; 3 – 2014 m. tyrimų plotai; 4 – 1992 m. tyrimų plotas. O. Fediajevo brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – 2015 test pits; 2 – 2015 trenches; 3 – areas investigated in 2014; 4 – area investigated in 1992

mirties bausmė žymiems sukilimo dalyviams. XIX a. pabaigoje turgaus aikštės teritorija sumažinta iki Lukiškių aikštės dydžio, kadangi kitoje dabartinio Gedimino prospekto pusėje iškilo Teismo rūmai, dabartinė Muzikos akademija ir kiti pastatai. 1901 m. Katedros aikštėje pastačius paminklą Jekaterinai II (1762–1796), į Lukiškių aikštę buvo perkeltos Šv. Jurgio ir Šv. Kazimiero mugės. 1902 m. plane matomos jau susiformavusios dabartinės Lukiškių aikštės ribos. 1920 m. aikštės viduryje pastatytas paminklinis akmuo 1863 m. sukilimo aukoms atminti. 1936 m. aikštė pervadinta maršalo J. Pilsudskio vardu, paminklinis akmuo perkeltas į jos Š dalį, o jo vietoje atsirado paminklas J. Pilsudskiui. 1939 m. turgus iš aikštės iškeltas ir ji paversta skveru. Aikštės P dalyje įrengtas ir dabar egzistuojantis takų tinklas, čia vykdavo paradai. Po II Pasaulinio karo pagal architekto V. Mikučianio projektą aikštė rekonstruota: pakoreguoti želdiniai, įrengti šviestuvai, šaligatvių borteliai, vietoje J. Pilsudskio pastatytas paminklas Leninui. 1991 m. jis išmontuotas.

Lukiškių aikštė archeologų tyrinėta 1992 m. (ištirti bendrai 63 m^2) (*LIIR*, f. 1, b. 1957) ir 2004 m. (ištirta 144 m^2 dydžio teritorija) (*LIIR*, f. 1, b. 4345), tyrimų vadovas K. Katalynas. Jų metu iškasta 10 šurfų ir 4 perkasos. 1992 m. ŠR kampe surastas XVII a. kultūrinis sluoksnis su kailiadirbio dirbtuvei priskirtais radiniais. Tyri-

mai aikštės R ir V pakraščiuose leido padaryti išvadą, kad aikštės PV dalyje kultūrinis sluoksnis išlikęs, o R pusėje jis suardytas vėlesnių žemės darbų metu. 2004 m. tyrinėta tik aikštės P ir PR dalyje, kur iškastos 3 perkasos. Konstatuota, kad ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis suardytas XIX–XX a. žemės judinimo darbų metu.

2015 m. iškasta 13 2x2 m^2 dydžio šurfų ir 3 perkasos – dvi 6x2 m ir viena 5x2 m dydžio, bendrai ištirtas 86 m^2 dydžio plotas. Šurfai ir perkasos parinkti taip, kad apimtų visą iki šiol netirtą teritoriją (1 pav.). Taip pat vienas šurfas ir perkasa matuota ieškant 1737 m. plane pažymėto pastato fragmentų. Daugumoje plotų po 30–40 cm storio dabartinės dangos ar augalinio grunto sluoksniu fiksuotas tik turgaus aikštės gyvavimo laikotarpiu XIX–XX a. I pusėje susidaręs kultūrinis sluoksnis, tai patvirtina gana gausūs radiniai ir gyvūnų kaulai. Jis daugelyje šurfų ir perkasų pažeistas XX a. viduryje aikštės rekonstrukcijos metu, o ties perkasa 6 bei šurfais 11–15 iš viso sunaikintas. Sluoksnis neintensyvus ar mažai intensyvus, daugelyje šurfų ir perkasų atskirtas šviesesnio grunto tarpsluoksniais, perkastas, todėl jo storis svyruoja nuo 10–20 cm iki 2–2,5 m duobėse. Keliuose tyrimų plotuose jame užfiksuoti smulkių akmenų (iki 10 cm skersmens) ir žvyro tarpsluoksniai, todėl padaryta išvada, kad turgaus aikštė nebuvo grįsta, o jos dangą sudarė minėti rieduliai ir žvyras. Keliuose plotuose aptikta smulkių plytų nuolaužų, tačiau jokių mūro pėdsakų tyrimų metu nerasta, todėl manoma, kad šios nuolaužos atsirado su atvežtiniu gruntu XX a. viduryje, o aikštės ŠR kampe – bažnyčios ir vienuolyno perstatymo metu. Kai kur išskirtas apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas, kurį sudarė juoda žemė su angliukais ir keliomis XVII–XVIII a. šukėmis. Šurfe 16 fiksuotas apie 20 cm storio intensyvus juodas sluoksnelis, šurfe 17 jis šviesesnis, 10–20 cm storio, šurfe 19 – mažiau intensyvus, nuo 5 iki 50 cm storio įdubose. Nevisiškai aišku, ar šis sluoksnelis atsirado pačioje turgaus aikštės gyvavimo pradžioje, ar susidarė prie kažkokių XVII–XVIII a. pastatų, kurių liekanų nerasta. Perkasoje 7 pastato, pažymėto 1737 m. plane, aptikti nepavyko, tačiau čia fiksuotas su bažnyčios, vienuolyno ir kapinių kompleksu sietinas neintensyvus kultūrinis sluoksnis su XVII–XVIII a. monetomis ir kitais radiniais, taip pat keliais žmonių kaulų fragmentais.

Daugiausia informacijos apie kultūrinio sluoksnio susidarymo chronologiją suteikė monetos ir falsifikatai. Iš viso jų rasta 49: 26 perkasoje 7 ir 23 visuose kituose tyrimų plotuose. Iš surinktų ne perkasoje 7 monetų į radinių sąrašą įtraukti 4 Lenkijos Respublikos 1923–1925 m. įvairaus nominalo grašiai ir 10 varinių Rusijos imperijos XIX–XX a. pradžios monetų: ¼ kapeikos, ½ kapeikos, dvi 1 kapeikos nominalo, viena 2 kapeikų, keturios denežkos, viena poluška. Vėlyviausia kaldinta 1909 m., valdant Nikolajui II (1894–1917), ankstyviausia – 1841 m., valdant Nikolajui I (1825–1855). Aptikta ir viena gana reta sidabrinė moneta – Lenkijos karalystės 1840 m. 5 grašiai. Be to, rastas 1840 m. vario lydinio Karolio Frydricho (1828–1853) 1 pfeningis, biloniniai 1783 m. Prūsijos karalystės 3 kreiceriai (Frydrichas II Didysis; 1740–1786), taip pat šeši Jono Kazimiero (1648–1668) variniai šilingai ar jų falsifikatai. Perkasoje 7 iš 26 monetų dauguma XVII a., tik dvi XVIII a. Tai 1 sidabrinė 1723 m. Švedijos karalystės erė (Frederikas I; 1720–1751) ir varinis 1754 m. šilingas, nukaltas Lenkijoje valdant Augustui III (1733–1763). Iš XVII a. monetų įdomiausia ir rečiausia laikytinas sidabrinis ½ patagono (2:4 pav.), kuris kaldintas 1632 m. Ispanijos Nyderlanduose (Pilypas IV; 1621–1665). Rasti 4 biloniniai Rygos ar Livo-

2 pav. Radiniai: 1 – kaulinis žiedas; 2 – molinė švilpynė; 3 – keraminės pypkės galvutė; 4 – sidabrinė ½ patagono moneta; 5 – reprezentacinės lėkštės šukė. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 2. Finds: 1 – a bone ring; 2 – a clay whistle; 3 – a ceramic pipe bowl; 4 – a silver ½ patagon; 5 – a sherd of an exquisite plate

nijos šilingai, nukalti Gustavo Adolfo (1611–1632), Kristinos (1632–1654), Karolio Gustavo (1654–1660) ir Karolio XI (1660–1697) valdymo metu. Likusios 19 monetų – Jono Kazimiero (1648–1668) variniai šilingai.

Tyrimų metu surinkti ir registruoti 233 XVII–XX a. radiniai: be jau minėtų monetų, į sąrašą pateko 95 buitinės keramikos ir 4 fajansinių indų šukės, 5 plokštinių koklių fragmentai, 27 kaltinės vinys, pasagvinės ir kniedė, 4 pasagos ir 1 bato kulno pasagėlė, 15 sagų, 7 plombos ir 19 ypačiųjų radinių. Prie retesnių priskirtos kelios keramikos šukės, iš kurių viena priklausė reprezentacinei lėkštei (2:5 pav.), Napoleono armijos dragūno saga ir dvi sagos su įrašais, viena kurių greičiausiai sidabrinė, kita sidabruota. Iš ypačiųjų radinių galima išskirti XVIII a. keraminės pypkės galvutę (2:3 pav.), prie įdomesnių priskirtina molinė švilpynė (2:2 pav.), svarstyklių svirtis, neaiškios paskirties kaulinis žiedas (2:1 pav.).

The Field Evaluation in Lukiškės Square

In 2015, 13 test pits and 3 trenches (a total of 86 m^2) were excavated (Fig. 1). Only a cultural layer that formed during the 19th–first half of the 20th century, the period of the market square's existence was recorded in the majority of them. In many of the test pits and trenches, it had been disturbed during the reconstruction of the square in the mid-20th century but has been completely destroyed in trenches 11–15. The layer, which was from 10 cm to 2.5 m thick in the pits, had sparse or moderate numbers of finds. In many of the test pits and trenches, it had seams of lighter-coloured soil or had been dug up. It was established that the surface of the market square had not been paved but been covered instead with small stones and gravel. In several areas, small brick fragments were discovered, but no traces of any masonry structures were recorded during the investigation. In places, a thin, lower cultural layer horizon, which consisted of black soil with charcoal and

several 17th–18th-century sherds, was distinguished. A sparse cultural layer, which contained 17th–18th-century coins and other finds as well as several human bone fragments and which should be connected with the church, monastery, and cemetery complex, was recorded in trench 7.

233 17th–20th-century finds were collected and catalogued during the investigation: 95 sherds of household pottery, 4 sherds of faience vessels, 5 fragments of panel stove tiles, 27 hand-forged nails, staples, and rivets, 4 horseshoes, 1 heel plate, 15 buttons, 49 coins, 7 seals, and 19 other small finds (Fig. 2).

1 pav. Aguonų g. 11, Vilniuje, šurfe 1 atkastos XVII a. datuotos krosnies liekanos, vaizdas iš Š. V. Vainilaičio nuotr.

Fig. 1. The remains of the 17th-century stove unearthed in test pit 1 at Aguonų St. 11, Vilnius, as seen from the N

Valdas Vainilaitis, Linas Girlevičius

Žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai Vilniuje

Vilniaus senojo miesto su priemiesčiais (UK 25504) ir senamiesčio (UK 16073) teritorijoje 2015 m. APC atliko žvalgomuosius archeologinius tyrimus, kurie suteikė naujos informacijos apie archeologinio sluoksnio išplitimą, šiame sluoksnyje glūdinčius artefaktus, archeologines struktūras.

Aguonų g. 11, numatomos naujos statybos vietoje, 1550 m^2 ploto sklype, kuriame esantis pastatas užima 450 m^2, žvalgomųjų tyrimų metu ištirti keturi 2x2m dydžio šurfai, tirtas 16 m^2 plotas. Pastato Aguonų g. 11 kieme ištirti šurfai, orientuoti Š–P kryptimi.

Apie 1737–1740 m. datuojamame Fiurstenhofo Vilniaus miesto plane tiriamoje vietoje pažymėta pastatais neužstatyta kalvota vietovė. XIX a. Vilniaus planuose tirtoje vietoje pastatai taip pat nepažymėti. 2006–2007 m. archeologas Robertas Žukovskis atliko archeologinius tyrimus sklype Aguonų g. 10, buvusios gamyklos teritorijoje (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 178–179; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 209–212). Per du kasinėjimų sezonus buvo ištirtas 535 m^2 plotas. Surastos nežinomos kapinės datuotos XV–XVII a. Dalis kapų buvo suardyti, veikiausiai XX a., gamyklos statybos metu.

Šurfas 1 iškastas Aguonų g. 11 sklypo Š pusėje, į V nuo ŠV namo kampo. Po 15–18 cm storio velėna buvo atkastas sujauktas 1,05–1,18 m storio kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. radiniais (buitinė keramika, stiklo dirbinių fragmentai). Šiame sluoksnyje surastas žalvarinis diržo apkalo fragmentas. Šurfo ŠR ir PV dalyse fiksuoti stambūs vėlyvi perkasimai, užpildyti pilka, tamsiai pilka žeme su XIX–XX a. šiukšlėmis. Šurfo 1 PR kampe, 1 m gylyje (H_{abs} 138,5 m) atidengtas plūkto perdegusio molio fragmentas su XVII a. datuojamais kokliais (1 pav.). Fragmento dydis – 1x0,65 m, didžiausias storis – 30 cm. Manoma, jog tai dalis sugriuvusios XVII a. krosnies. Įžemis – smėlis pasiektas 1,2 m gylyje (H_{abs} 138,30 m) (2 pav.).